

บทวิจารณ์ : ศิลปะการสื่อสารขององค์ภูมิพล

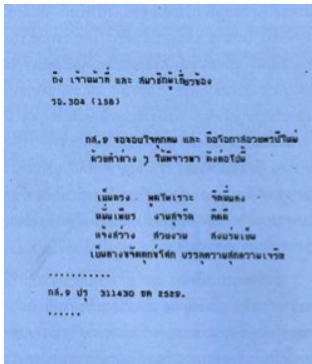
สุดถนอม รอดสว่าง*

หากพูดถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในด้านการสื่อสาร ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่จะคุ้นชินกับภาพพระองค์ใช้วิทยุสมัครเล่นเพื่อสื่อสารกับประชาชน และช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ของพลกนิกรชาวไทยที่ประสบภัยพิบัติห่างไกล หรือคุ้นเคยกับการฟังรายการวิทยุจากสถานีวิทยุ อ.ส. สถานีวิทยุที่พระองค์ทรงตั้งชื่อสถานีมาจากอักษรย่อของพระที่นั่งอัมพรสถาน ซึ่งเป็นสถานที่ที่ใช้ออกอากาศเป็นครั้งแรก ก่อนย้ายสถานีวิทยุ อ.ส. เข้าไปตั้งในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน โดยวัตถุประสงค์ในการตั้งสถานีวิทยุ อ.ส. นั้น ทรงมีเพื่อเปิดโอกาสให้พลกนิกรมีช่องทางในการติดต่อกับพระองค์ได้ง่ายขึ้น ไม่ต้องผ่านกระบวนการขั้นตอนตามพิธีการเหมือนในสมัยก่อน อย่างไรก็ตามวิทยุสมัครเล่นและสถานีวิทยุ อ.ส. เป็นเพียงบางตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเล็งเห็นความสำคัญของการสื่อสารว่าเป็นหัวใจของความมั่นคงของประเทศ และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาประเทศเท่านั้น แต่สิ่งที่น่าประทับใจคือศิลปะการสื่อสารของพระองค์ที่ทรงใช้ ส.ค.ส.

* อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ 110/1-4 ถนนประชาชื่น เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210
ช่องทางการติดต่อ: sudthanom.rog@dpu.ac.th

พระราชทานหนังสือพระราชนิพนธ์ รวมทั้งพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส
พระราชทานแก่บัณฑิต องค์กรและคณะบุคคลต่างๆ เพื่อเป็นสื่อในการถ่ายทอด
สารจากพระองค์ท่านให้แก่พลกนิกรชาวไทย และเป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่าง
พระองค์กับประชาชนชาวไทยทุกคน

ส.ค.ส. พระราชทาน [1] คือบัตรส่งความสุขที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงประดิษฐ์ขึ้นด้วยพระองค์เอง เพื่อพระราชทานแก่ประชาชนของพระองค์เนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ สำหรับ ส.ค.ส. พระราชทานอันแรกนั้น เกิดขึ้นในเดือนธันวาคม 2529 ซึ่งเป็น ส.ค.ส. พระราชทานสำหรับปี 2530 ที่พระราชทานให้เฉพาะหน่วยงานเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องที่ทำงานรับใช้ได้เนื่องพระยุคลบาท และเริ่มเผยแพร่สู่สาธารณชน โดยหนังสือพิมพ์รายวัน [2] จะนำลงตีพิมพ์ในฉบับเช้าวันที่ 1 มกราคมเพื่อให้ พลสกนกรได้ชื่นชมอย่างทั่วถึง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 – 2559

(ส.ค.ส. พระราชทานฉบับแรก ปี 2530)

(ตัวอย่างหนังสือพิมพ์ตีพิมพ์ ส.ค.ส.
พระราชทาน [2])

ข้อความใน ส.ค.ส.พระราชทานแต่ละปี แม้ว่าจะเป็นคำอวยพรสั้นๆ แต่ก็แสดงให้เห็นถึงสารของพระราชทานที่มากด้วยคุณค่าและความหมายที่ซ่อนอยู่ภายใน โดยทุกข้อความและถ้อยคำที่ปรากฏอยู่ใน ส.ค.ส. พระราชทานจะประมวลขึ้นจากเหตุการณ์ภายในประเทศเพื่อสะท้อนให้เห็นปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ประเทศไทยต้องประสบในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมา ถ้อยคำใน ส.ค.ส. จะเป็นพรพระราชทานปีใหม่ที่สอดแทรกคติเตือนใจให้ประชาชนชาวไทยมีขวัญ กำลังใจต่อสู้ และฝ่าฟันอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้าอย่างไม่ย่อท้อ ส่วนรูปแบบของ ส.ค.ส. พระราชทาน ในระยะแรกเป็นเพียงการเรียงพิมพ์ตัวอักษรหรือเครื่องหมายต่างๆ ไม่มีการตกแต่งลวดลายใดๆ ต่อมาจึงเริ่มมีภาพประกอบมากขึ้น แต่ยังคงมากด้วยคุณค่าและความเรียบง่าย ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดขึ้นจากฝีมือหัตถ์แห่งองค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทั้งสิ้น

นอกจาก ส.ค.ส. พระราชทานแล้วพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชยังทรงมีงานพระราชทานพินัยและพระราชทานพินัยแปลที่แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพด้านภาษาและวรรณกรรมและยังแฝงแง่คิด คำสอนที่ทรงคุณค่าและมีประโยชน์สูงสุดแก่พสกนิกรชาวไทยตลอดมา เป็นศิลปะการสื่อสารของพระองค์ท่านที่แยบยล ในการที่จะส่งสารเตือนสติประชาชนชาวไทยให้ดำรงในทางที่ดี และมีคุณธรรมที่จะทำให้ประเทศชาติพัฒนาได้ [3] [4]

“เมื่อข้าพเจ้าจากสยามสู่สวีเดนแลนด์” เป็นพระราชนิพนธ์เรื่องแรกของพระองค์ที่สะท้อนให้เห็นว่าพระองค์ทรงสื่อสารกับประชาชนของพระองค์โดยใช้งานเขียนเป็นสื่อกลาง พระราชนิพนธ์เรื่องนี้ตีพิมพ์ลงในวารสาร “วงวรรณคดี” ประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2490 โดยเป็นบันทึกเรื่องราวที่พระองค์ทรงพบเจอในขณะเสด็จพระราชดำเนินกลับไปศึกษาต่อในวันที่ 19 สิงหาคม 2489 ความบางตอนแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่พระองค์ได้รับฟัง และพระราชปรารภว่า

“รถเล่นผ่าฝูงคนไปได้อย่างช้าที่สุดถึงวัดเบญจมบพิตร รถเล่นเร็วขึ้นได้บ้างตามทางที่ผ่านมา ได้ยินเสียงใครคนหนึ่งขึ้นมามดๆ ว่า ‘อย่าทิ้งประชาชน’ อยากจะร้องออกบอกเขาลงไปว่า ถ้าประชาชนไม่ ‘ทิ้ง’ ข้าพเจ้าแล้วข้าพเจ้าจะ ‘ละทิ้ง’ อย่างไรได้ แต่รถวิ่งเร็วและเลยไปไกลเสียแล้ว”

พระราชนิพนธ์แปลเรื่อง “นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ” และเรื่อง “ติโต” เป็นพระราชนิพนธ์แปลที่สื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงคุณลักษณะสำคัญของบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดี นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ เป็นพระราชนิพนธ์แปลจากเรื่อง ‘A Man Called Intrepid’ ของเซอร์วิลเลียม สตีเฟนสัน ที่เป็นเรื่องอิงประวัติศาสตร์ เล่าเรื่องราวของพวกเขา “นายอินทร์” หรือ Intrepid กลุ่มคนที่ทำสงครามลับ โดยแสดงให้เห็นถึงความเสียสละของบุคคลตัวอย่าง ที่มีความกล้าหาญ ยอมอุทิศแม้ชีวิตเพื่อความถูกต้อง ยุติธรรม เสรีภาพและสันติภาพ โดยไม่หวังให้ใครรับรู้ หรือหวังในลาภยศ หรือคำสรรเสริญเยินยอ นายอินทร์จึงเป็นตัวอย่างที่ดีเยี่ยมของ “ผู้ปิดทองหลังพระ” ส่วนติโตเป็นพระราชนิพนธ์แปลจากหนังสือ Tito ของ Phyllis Auty เป็นชีวประวัติของติโตหรือนายโยชิบ โบรซ (Josif Broz) ผู้นำที่ทำให้ประเทศยูโกสลาเวีย ซึ่งประกอบด้วยชนชาติที่แตกต่างกันทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม สามารถรวมกันเป็นปึกแผ่นได้ และช่วยให้ประเทศผ่านพ้นวิกฤตได้ สะท้อนให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงลักษณะของผู้นำที่ดี

นอกจากนี้ “พระมหานก” เป็นพระราชนิพนธ์ชิ้นสำคัญที่ทรงค้นคว้าและแปลรวมถึงทรงทำเนื้อหาประกอบ เช่น แผนที่พิพพระหัตถ์ที่แสดงลักษณะภูมิศาสตร์ของเมืองโบราณ ข้อมูลทางอุตุนิยมนิเวศวิทยา ทิศทางลม โดยพระองค์ทรงแปล “พระมหานก” หนึ่งในทศชาติชาดกเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อเป็นปรัชญาชีวิตให้แก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ สะท้อนให้เห็นถึงคตินิยม เรื่อง ความเพียร ของพระมหานกที่เรือแตกและทรงมีความเพียร วายน้ำถึง 7 วัน จนเทวดามาช่วย

สำหรับพระราชนิพนธ์เรื่อง “ทองแดง” เป็นหนังสือพระราชนิพนธ์ที่กล่าวถึงความกตัญญูรู้คุณของคุณทองแดง สุนัขทรงเลี้ยง รวมทั้งความจงรักภักดี ความมีมารยาท และการสั่งสอนลูกของคุณทองแดง ซึ่งคุณธรรมเรื่องความกตัญญูรู้คุณนี้ เป็นคุณธรรมที่พระองค์สื่อสารให้ประชาชนได้ใช้ยึดเป็นหลักธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

อย่างไรก็ตาม พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานแก่บัณฑิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร และคณะบุคคล องค์กรต่างๆ [5] ก็เป็นอีกหนึ่งช่องทางในการสื่อสารของพระองค์ท่านกับประชาชน ยกตัวอย่างเช่น พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 12 กรกฎาคม 2522 ความว่า

“คนไม่มีความสุจริต คนไม่มีความมั่นคง ชอบแต่่มักง่าย ไม่มีวันจะสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวมที่สำคัญอันใดได้ ผู้ที่มีความสุจริตและความมุ่งมั่นเท่านั้น จึงจะทำงานสำคัญยิ่งใหญ่ที่เป็นคุณประโยชน์แท้จริงได้สำเร็จ”

หรือพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และอาสาสมัครพลเรือนในพิธีตรวจพลสวนสนาม ในงานพระราชพิธีรัชดาภิเษก 8 มิถุนายน 2514 ความว่า

“ชาติบ้านเมืองประกอบด้วยนานาชนานาสถาบัน อันเปรียบได้กับอวัยวะทั้งปวง ที่ประกอบกันขึ้นเป็นชีวิตร่างกาย ชีวิตร่างกายดำรงอยู่ได้เพราะอวัยวะใหญ่ๆน้อยๆทำงานเป็นปรกติพร้อมกันอย่างไร ชาติบ้านเมืองก็ดำรงอยู่ได้เพราะสถาบันต่าง ๆ ตั้งมั่นและปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยพร้อมมูลอย่างนั้น”

รวมทั้งพระบรมราโชวาทที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสาร โดยพระราชทานในวันสื่อสารแห่งชาติในช่วงไปรษณีย์โทรเลขครบ 100 ปี ความว่า

“การสื่อสารเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งในการพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า รวมทั้งรักษาความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศด้วย ยิ่งในสมัยปัจจุบันที่สถานการณ์ของโลกเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ การติดต่อสื่อสารที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ ย่อมมีความสำคัญมากเป็นพิเศษ ทุกฝ่ายและทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารของประเทศ จึงควรจะได้ร่วมมือกันดำเนินงานและประสานผลงานกันอย่างใกล้ชิดและสอดคล้อง สำคัญที่สุด ควรจะได้พยายามศึกษาค้นคว้าวิชาการและเทคโนโลยีอันทันสมัยให้ลึกและกว้างขวาง แล้วพิจารณาเลือกเฟ้นส่วนที่ดี มีประสิทธิภาพแน่นอนมาปรับปรุงใช้ด้วยความฉลาดริเริ่ม ให้พอเหมาะสมกับฐานะและสภาพบ้านเมืองของเรา เพื่อให้กิจการสื่อสารของชาติได้พัฒนาอย่างเต็มที่ และสามารถอำนวยความสะดวกแก่การสร้างเสริมเศรษฐกิจ สังคม และเสถียรภาพของบ้านเมืองได้อย่างสมบูรณ์แท้จริง”

ทั้งหมดนี้เป็นเพียงอีกมุมหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความรักของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่พระองค์ท่านพระราชทานให้แก่พสกนิกรทั่วหล้า ความรักที่ทรงแสดงให้เห็นว่าทรงไม่เคยทอดทิ้งประชาชน ไม่ว่าชาติบ้านเมืองจะเกิดวิกฤติใดๆ สารจากพระองค์ท่านที่ส่งผ่าน ส.ค.ส. พระราชทาน หนังสือพระราชนิพนธ์ และพระบรมราโชวาท

และพระราชดำรัส จะเตือนสติปวงชนชาวไทยเสมอมา และที่สำคัญสิ่งเหล่านี้เป็นประจักษ์พยานให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในด้านศิลปะการสื่อสารของพระองค์...พระมหากษัตริย์นักสื่อสาร ๓ ผู้ทรงทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง

รายการอ้างอิง

[1] งานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สถาบันภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษาราชชนครินทร์ (2559). **ส.ค.ส. พระราชทาน กับ บัตรส่งความสุข** (ออนไลน์)., เข้าถึงได้จาก http://rilc.ku.ac.th/_2016/59-01-07-new-years-cards/page1.html (สืบค้นข้อมูล : 12 ธันวาคม 2559).

[2] ไทยรัฐออนไลน์. (2559). **ประมวลภาพ 29 ส.ค.ส. พระราชทาน จากในหลวงแก่ปวงชนชาวไทย** (ออนไลน์)., เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th/content/754572> (สืบค้นข้อมูล : 12 ธันวาคม 2559).

[3] The Matter. (2559). 6 **พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ** (ออนไลน์)., เข้าถึงได้จาก <http://thematter.co/pulse/kings-works/11013> (สืบค้นข้อมูล : 12 ธันวาคม 2559).

[4] มติชนออนไลน์. (2559). **‘พระราชนิพนธ์แห่งอักษรศิลป์’ พระอัจฉริยภาพด้านวรรณกรรมของในหลวง รัชกาลที่ 9** (ออนไลน์)., เข้าถึงได้จาก <http://www.matichon.co.th/news/332700> (สืบค้นข้อมูล : 12 ธันวาคม 2559).

[5] ศูนย์บริหารกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2559). **พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว** (ออนไลน์)., เข้าถึงได้จาก <http://www.cca.chula.ac.th/protocol/organizations-individuals.html> (สืบค้นข้อมูล : 12 ธันวาคม 2559).